

Sosiaali- ja terveysministeriö

Lausuntopyyntöne 29.8.2023

Luonnoksesta hallituksen esityksestä eduskunnalle toimeentulotuesta annetun lain 7 a §:n muuttamisesta

Sosiaali- ja terveysministeriö on pyytänyt Suomen Kuntaliitolta lausuntoa esitysluonnoksesta toimeentulotukilain 7 a §:n muuttamista käsittelevästä hallituksen esitysluonnoksesta. Kuntaliitto kiittää mahdollisuudesta lausua lakiesitysluonnoksesta.

Lakimuutoksella vaikutusta kuntien talouteen sekä perustoimeentulotuen rahoitusosuuden että työllisyyden kautta

Yleisen talouskehityksen nopea heikkeneminen kuluvan vuoden 2023 aikana vaikuttaa kielteisesti myös kuntiin. Kuntatalouden ennakoitaankin kiristyvän selvästi jo ensi vuonna 2024, mikä näkyy esimerkiksi veroprosentin korotuspaineina erikokoisissa kunnissa.

Ehdotettujen lakimuutosten suorat ja välilliset vaikutukset kuntien talouteen tulee arvioida huolella valmistelun nopeasta aikataulusta huolimatta. Uusia kuntataloutta heikentäviä päätöksiä ei voi tehdä ilman, että kuntien tehtäviä ja velvoitteita vastaavasti kevennetään. Mahdolliset uudet ja laajenevat velvoitteet on korvattava kunnille täysimääräisesti.

Tämä koskee kaikkia sellaisia sosiaali- tai työttömyysturvaan tehtäviä muutoksia, jotka joko lisäävät perustoimeentulotuen tai työttömyysetuuksien tarvetta tai vähentävät kuntien verotuloja. Vaikka sosiaalitoimen tehtävät siirtyivät hyvinvointialueille, kuntien rahoitusvastuu perustoimeentulotuen puolikkaaseen säilyi. Rahoitusvastuu toimeentulotukeen tulee siirtää pois kunnilta nopeasti.

On tärkeää huomioida, että mikäli uudistuksen työllisyysvaikutukset toteutuvat, ovat lakimuutosten talousvaikutukset positiivisia myös kunnille. Työllistymisen positiivinen kuntatalousvaikutus näkyy pääosin lisääntyneiden verotulojen kautta, mutta myös kuntien rahoittamien etuusmenojen

pienentymisenä. Nämä vaikutukset vahvistavat kuntien taloutta kuitenkin vain, jos uudistusten työllisyystavoitteet toteutuvat. On syytä huomioida, että yleinen suhdannetilanne vaikuttaa merkittävästi työllisyystavoitteiden toteutumiseen. Sosiaali- ja työttömyysturvaan tehtävien muutosten kuntataloutta heikentävät vaikutukset kohoavat edelleen, jos etuudensaajat eivät työllisty uusiin työpaikkoihin.

Lakimuutoksen vaikutukset asumisen kustannuksiin

Toimeentulotukilain muutosten ohella lausunnolla ovat yhtä aikaa esitykset asumistukilain ja työmarkkinatuen muuttamisesta.

Asumistukilakiin kaavaillaan muutoksia sekä kuntaluokitukseen että tuen tasoon. Näiden ohella omistusasumisen poistuminen asumistuen piiristä vaikuttaa perustoimeentulotuen tarpeeseen. Yhteisvaikutusten suurimmat riskit kohdistuvat niihin kotitalouksiin, joiden perheenjäsenille kohdentuu tukia sosiaaliturvan eri tukimuotojen kautta.

Kuntaliitto katsoo, että toimeentulotukea koskevan esityksen vaikutusarviot ovat yhteisvaikutusten osalta keskeneräiset, eikä ilman tukien yhteisvaikutusten tarkastelua päästä tyydyttävään lainsäädäntöön.

Toimeentulotukilain 7 a §:n muutosesityksessä erityiset perusteet asumismenojen täysimääräiselle huomioimiselle kirjataan lakiin, mikä selkeyttää perustoimeentulotuen saannin perusteita tuen hakijalle. Selkeyttämisen myötä tuen myöntäjän harkintaa rajataan nykyisestä. On ilmeistä, että harkinta osin kuitenkin siirtyy eteenpäin, hyvinvointialueiden sosiaalihuoltoon, täydentävän ja ehkäisevän toimeentulon prosesseihin.

Pohdittavaksi jää, voidaanko Kelan harkinta poistaa esityksessä ehdotetulla tavalla. Mekaaniseksi rakentuva päätöksenteko sisältää myös riskejä epätaroituksenmukaisesta lopputuloksesta. Esityksen mukaan tuen hakijan vuokra saisi ylittää Kelan kuntakohtaisen normin, jos hakijalla olisi lain määrittelemä erityinen peruste nykyiseen asumiseensa. Tässä tilanteessa vuokranantajan olisi rationaalista periä käypää vuokraa korkeampaa vuokra perustoimeentulotukea saavilta vuokralaisiltaan. Kelalle esitys ei antaisi mahdollisuutta rajata vuokratasoa.

Ennakoimattomista, asumiskustannuksiin vaikuttavista muutoksista on opittu paljon viime vuosina. Tämä oppi tulisi hyödyntää esityksessä tavalla, joka mahdollistaisi asumisen turvaamisen silloinkin, kun tarvitaan nopeita toimia viranomaisilta. On huomioitava, että tuen myöntäjän harkinnan tiukka rajaaminen estää asumista turvaavia toimenpiteitä ennakoimattomissa oloissa.

Toimeentulotuen leikkausten ohella asumistukeen esitetään leikkauksia, ja nämä tuet kytkeytyvät toisiinsa. Asumistuen kohdentamista muutetaan siten, että omistusasunnoissa asuminen jää tuen ulkopuolelle. Näin talousvaikeuksissa olevia omistusasunnoissa asuvia ohjataan perustoimeentulotuen piiriin - myös yllättäviä nousuja kohdanneet lämmityskustannukset kuuluvat huomioitaviin asumismenoihin. Suomalaisen asumisen tavanomainen asumuoto, omakotitalo, sijaitsee varsin usein kunnassa, jossa toimeentulotuen normin mukaiset asumismenot (kuntakohtaiset rajat) ovat varsin matalat. Rajautuvatko omakotitaloasukkaat joiltakin osin epätarkoituksenmukaisesti myös toimeentulotuen piiristä? Erilaisin laskennallisoin esimerkein tulisi avata talotyypeiltä ja lämmitysmuodoilta vaihtelevaa omistusasunkantaa ja sen rajautumista perustoimeentulotuen piiriin tai sen ulkopuolelle.

Vaikutusten arvioinnin tulisi osoittaa, miten sosiaaliturvaan tehdyt leikkaukset kohdistuvat eri hallintamuotoihin, eri alueilla ja kunnissa.

Kuntaliitto katsoo, että erityisesti lapsiperheiden vuokranmaksuvaikkeudet, häättöuhat ja lapsiperheköyhyyden lisääntymisen aiheuttama kurjistuminen ovat niitä yhteiskunnallisia riskejä, joiden vuoksi sosiaaliturvan leikkausten yhteisvaikutuksia tulee tarkastella edelleen.

Pitkäaikaiset vaikutukset hyvinvointiin

Sosiaaliturvan muutoksilla on aina myös pitkäaikaisvaikutuksia, usein ylisukupolvisen hyvinvoinnin kautta. Tämän päivän leikkauksista maksetaan hintaa vielä seuraavan ellei seuraavankin sukupolven aikana.

Sosiaaliturvan leikkausten myötä paineet näkyvät kasvavana palvelujen kysyntänä myös kuntien järjestämisvastuulla olevissa palveluissa ja yhä monimutkaistuvina hyvinvointihaasteina, joiden ennaltaehkäisy kuntien hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen keinoin käy vaikeaksi. Vaikka leikkauksia tehtäisiin vain yhteen sosiaaliturvan osioon, voivat kerrannaisvaikutukset näkyä merkittävinä muutoksina hyvinvoinnissa ja sitä kuvaavissa tilastoissa vasta vuosien päästä. Heikentynyt hyvinvointi heijastuu monitahoisesti myös kunnan ja alueen elinvoimaan ja kilpailukykyyn.

SUOMEN KUNTALIITTO

Sanna Lehtonen, kuntatalousasioiden johtaja
 Laura Hassi, erityisasiantuntija
 Maria Salenius, kehittämispäällikkö